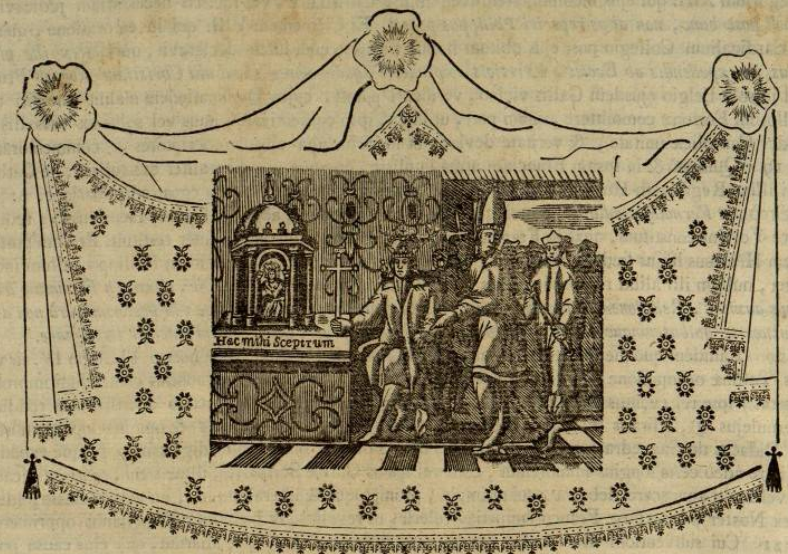

EMBLEMA X.
SCEPTRUM PRÆSTABILE.

Imperii Rodolphus ovans sumebat habenas
Cingebatque suum clara Corona caput.
Hinc deerat Sceptum, properant in Sceptra Ministri;
Ex Araque Crucem fervidus ipse rapit.
Hæc Mosis gemmas protudit virga sacratas:
Quam bene cui Sceptum Crux erit; ille reget.

COMMENTARIUS.

Ecce iterum Rodolphus: Et est mihi sæpè vocandus ad parteis (a). Cum virtutes, quibus enitit, numquam non Principibus usui, & exemplo esse possint, & Deo ita placuisse videantur, ut in earum humanarum præmium Augustæ (ut diximus) Domus Austriacæ extiterit Conditor, & præclaram hæctenus Comitum Hasburgiensium famam, non solum firmaverit, sed ad Imperialem dignitatem, quam per tot secula conservat, exerit.

2 Qui Honor (ut hoc obiter animadvertam) quodammodo Hispaniæ nostræ debetur, cum Rex ejus Alfonsus, cognomento Sapiens, prius in idem ipsum Imperium electus, & ascitus fuerit, & ob ejusdem demum renuntiationem, locus Rodolpho factus, ut Hieronymus Gebuillermus, Wolphangus Latzius, Michael Eitzingerus, Heuterius, Belforestus, Rosierius, Guillemanus, & alii historiæ Augustæ, & Domus Austriacæ, Scriptores observant, & novissimè ille, qui librum melioris Lillii Gallici, sive de vita Sancti Regis Ludovici, Italo sermone conscripsit, ubi sic habet: *Ecedè la dignita in Ridolfo Conte de Auspurg; beneficio da cui riscosse credito, poi che la grandezza de tanti Corone Imperiali come la pieta di Ridolfo ha meritato dimettere nella sua Augustissima Casa de Austria, sono venute ad essere honore de la descendenza de lo stesso Re Alfonso.*

3 Fuit autem (secundum eosdem) Rodophi electio facta in die Divi Michaelis III. kalend. Octob. anno Domini M. CC. LXXIII. & Coronatio apud Aquisgranum in die D. Lucæ ejusdem anni.

(a) Juven. Satyr. 4. in principio.

In qua, ut post alios tradit Nicolaus Vernalejus (b), cum Imperii Diadema susciperet, Sceptumque in promptu non esset, interim dum à Ministris apparabatur, Crucem ex aris arripiens, dignam se vocem edidit: *Hoc Signum est, quo genus hominum, & Nos redempti sumus, hoc Ego Sceptro in omnes mihi, & meo Imperio infidos utar.* Quod semper, & passionem Christi, quæ in eo representatur, religiosissimè venerabatur; adeò, ut, testes Cuspiniano (c), in sexta Feria, quæ dies est Veneris, Passioni Christi dicatur, cum hoste manum conserere consueverit, votumque Deo fecerit, si victoria contra Othocarum Bohemiæ Regem potiretur, sese in honorem Sanctæ Crucis, novum extructurum Cœnobium, prout insigni, & ferè miraculosa victoria potius, se reum voti agnoscens in Tulna Austriæ oppido, Monialibus (quod hodie durat) sub titulo Sanctæ Crucis, & in ejus honorem extruxit, & amplis donariis, censibusque dotavit. Sic nobis ad præsens Emblemata confingendum occasionem præstans; & Posteris suis, reliquisque Christianis Principibus exemplum, & documentum, ut intelligant, nullum Sceptum excellentius, præstabiliusque esse posse, quam quod in cruce Christi firmatur, & ad veram ejusdem imitationem, & Religionem dirigitur.

4 Est etenim, & esse debet omnis Christi actio nostra institutio, omniumque Regnorum, & Consiliorum gubernaculum lex divina, ut bene monuit Divus Cyprianus (d), & juxta doctrinam D. Paulini (e), Christus Christique Crux,

*Ipsa pietas, ipsa Justitia est.
Hic veritatis lumen est, vitæ via;
Sol æquitatis, Fons honorum, Flos Dei.
Et argumentum mutuum est
Pietatis esse Christianum, & impij,
Non esse Christo subditum.*

5 Quem locum referens Albanus Spinasatus (f) addit, quod Socrati ferunt ab Indo quodam affirmatum, vix quemquam res humanas posse pernoscere, qui non apprime conjunctam divinam quoque notionem, & venerationem habeat. Unde non in Sacris solum, sed & profanis in legibus habemus, insanos, & helleboro dignos, censendos esse, qui non ritè divinis sunt initiati, & mancipati,

*Quid enim tenere bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summæ caput,
Veri, bonique fontem & fontem Deum,
Quem nemo nisi in Christo videt?*

Vel qui aureum illud præceptum Synesii (g) rectè cum nostro Rodolpho non percipiunt, Pietas primam substernatur fulcrum & crepido, cui firmiter insistat stabilis imago Imperii.

6 Idemque ipsum agnoscentes Theodosius, & Valentianus (h), Imperatores, non solum sibi, verum & suis in Imperio successoribus, hoc verè Religionis tuendæ, & sequendæ præceptum, potius quam consilium, his verbis injungunt: *Inter ceteras sollicitudines, quas amor publicus pervigili cogitatione nobis induxit, præcipuam Imperatoris Majestatis curam esse perspeximus verè Religionis indaginem, cujus si cultum tenere potuerimus, iter prosperitatis humanis aperimus incaptis. Quod usu longæ ætatis experti, piæ mentis arbitrio, ad posterios usque, perennitatis jure fundare decrevimus ceremonias sanctitatis, &c.* Qua cum lege, illa altera Constantii (i) Imperatoris consentit, ubi ita signanter scripsit: *Gaudere, & gloriari ex Fide semper volumus, scientes magis Religionibus, quam officiis, & labore corporis, & sudore, nostram Rempublicam contineri.* Neque abest alia Justiniani (k), quæ in eodem studio sui Imperii munimentum constituit, sic inquit: *Nos omni providentia Curam Ecclesiarum gerimus, per quas, & Imperium nostrum sustineri, & publicas res per clementiam Dei, ac gratiam muniri existimamus.* Ad quas leges veluti respiciens Augustissimus, & Religiosissimus Rex, ac Dominus Noster Philippus IV. quem Deus in commune totius Christianæ Reip. bonum Nobis per plures annos incolumen servet, in gravi, ac pio illo Decreto, cujus in Epistola Dedicatoria mentionem feci, dum suis Consiliariis, & Magistratibus delictorum punitionem, & Divinæ legis præcisam, & indispensabilem observationem injunxit, illa protestationem, semper menti tenendam, & aureis literis conscribendam, adjecit, *Pues mas quiero perder todos mis Reinos juntos, guardandola, que recobrar quanto se ha perdido, si ha de ser con riesgo de pisar la raya de los Divinos Preceptos.*

7 Sed quid miremur si Christiani ita senserint vel censuerint Principes, cum & Ethnici, licet

(b) Vernul. in lib. de virtut. Dom. Aust. cap. 2.
(c) Cusp. in Rodolf.
(d) D. Cyprian. in epist.
(e) D. Paulin. in Poemat. pag. mihi 471.
(f) Spinas. in Polit. lib. 2. cap. 1.
(g) Synesius in Orat. de Regn.

(h) Novella Theod. & Valen. sub tit. de Judæis.
(i) Const. Imper. in l. in qualibet, C. de sacrosanct. Eccles. in Theod.
(k) Justin. Imper. in Novell. 42. de Episc. & Cleric.
(l) Idem habetur in epist. inter Claras, sive l. 3. C. de summ. Trinit. & Fid. Cathol.

cet falsis Numinibus dediti, in eorundem quoque cultu, totam suam felicitatem collocasse legantur. Etenim sic de Græcis Aristoteles (m) habet: Deinde, quod & consentaneum sit, Deos immortales benevolentiores esse in eos, qui maximè illos colunt. Et de Romanis Livius (n) Omnia prospera eveniunt colentibus Deos, adversa, spernentibus. Et melius Valerius Maximus (o), qui incrementa Imperii ipsorum, ob hanc Religionis, vel in parvis curam, contigisse, sic docet: Non mirum igitur, si pro eo Imperio augendo, custodiendoque pertinax Deorum indulgentia semper excubuit, quod tam scrupulosa cura, parvula quoque momenta Religionis examinare videretur.

8 Et apud Dionysium Halicarn. (p) legimus, Pythium oraculum, Dardano Consulenti de urbis, quam condere parabat, auspiciis felicibus, respondisse:

In urbe, quam conditis, Deo cultum incorruptum semper
Statues, & observantia coles, sacrisque chorisque.
Nam dum hæc veneranda in vestra regione fuerint
Dona Jovis virginis conjugis tue, ista urbs tibi
Fiet inexpugnabilis in perpetuum omnes dies.

9 Quod reapse semper impletum fuisse, Gentilium historiis omissis, qui vel Deam Vestam pro fulcimento Regnorum habebant, quod apud ipsos Religionis symbolum esset, ut ex Plutarcho (q) & Servio (r) colligitur; satis nobis Sacræ demonstrant, in quibus videmus, pro Deo, & vera Religione pugnant, licet pauciores numero, nunquam non de suis hostibus gloriosos triumphos reportasse, ut in Abrahamo, Moyses, Josue, Gedeone, Samuele, Davide, Ezechia, Josia, & Machabeis (s) animadvertere licet, quorum in libro hac de causa sic dicitur: Manu quædam pugnant, sed Dominum cordibus orantes prostraverunt non minus triginta quinque millia.

10 Quod in lege etiam Gratiæ contigisse, Magni Constantini victoriæ contra Maxentium, Maximinum, Licinum, & alios ostendunt. In quarum prima, Crucis signum cœlitus sibi apparuisse, Eusebius, & alii apud Baronium (t) testantur, hoc Elogio, repetitis vicibus, ac vocibus addito, In hoc Signo vinces. Magni etiam Theodosii, cujus insignis Pietas, & Religio promeruit, ut parva manu ingentes Eugenii Gallorum Regis, aliorumque Barbarorum copias fugaverit, non tam suis auspiciis, quam ope, & præsidio obortæ tempestatis, ventis contra hostium aciem validè sævientibus, ut præter plures alios, eleganter Claudianus (u) ita scriptum reliquit:

Te propter gelidis Aquillo de monte procellis
Obruit adversas acies, revolutaque tela,
Vertit in Auctores, & turbine reppulit hastam;
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hiemes, cui militat Æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Hæc enim carmina de Theodosio, non de Honorio loqui, (ut aliqui iperperam putant) bene, post D. Augustinum (x), Crinitus (y), & Baronius (z) animadvertunt: licet verum sit, vel ipso Augustino (a) testante, eundem etiam Honorium, qui planè Catholicus fuit, & Romano Pontifici addictissimus, cum pro eo dimicaret, supra centum millia hostium uno prælio prostrasse, & Regem cum filiis captum, & occisum vidisse.

11 De Theodosio quoque Juniore scribit Socrates (b), quod cum adversus Persas bellum gereret, Angeli Dei jusu, pro eo dimicarunt, Saracenosque turbarunt, & circiter centum millia, eorum in Euprate submerserunt.

12 Possemque plura alia hac in rem exempla referre, quæ apud alios (c) obvia sunt, nisi hæc de externis sufficerent, & tot tantaque interna nostra in Hispania legantur, in bellis, quæ De las Navas de Tolosa, De Clavijo, De Simancas, De Salado, & aliis quàm multis contra Mauros susceptis, & felicissimè sub auspiciis D. Mariæ Virginis, & B. Patroni nostri Jacobi Zebedæi (d) triumphatis; quæ satis aperiunt, quam verè D. Paulus dicere poterit, Qui enim per fidem devicerunt Regna, bi fortes facti sunt, castra verterunt exterorum; & Ambrosius Marlianus (e), postquam hoc idem argumentum latè duobus capitibus pressit, hisce illa distichis claudere.

Principis aterni sacros venerare Ministros,
Tunc tibi perpetuum cœlitus auxilium,
Qui colit Ecclesiam felici navigat aura,
At qui contemnit, tendit ad exitium.

Quod

(m) Aristot. in lib. Rhet. ad Alexand. cap. 3.
(n) Livius lib. 5. Decad. 1.
(o) Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. num. 8.
(p) Halicarn. lib. 1. ant. Rom.
(q) Plutar. in lib. de fort. Rom.
(r) Servius, & alii in illud Virgil. x. Æneid. Casta fides, & Vesta.
(s) Machab. 15. 27.
(t) Euseb. Zonar. Niceph. Tripatt. & alii apud Baron. ann. 312. pag. 68.
(u) Claud. in Paneg. Honorii.

(x) D. Aug. de Civit. Dei, lib. 5. cap. 36.
(y) Crinit. de Poet. Lat. cap. 84.
(z) Baron. ann. 394. pag. 686.
(a) D. August. dict. lib. 5. cap. 23.
(b) Socrat. lib. 7. Hist. Eccler. cap. 18.
(c) Joseph. Steph. in tract. de uni. Relig. cap. 17. Marlianus. Th. Poly. 29. & 30. & Ego de Ind. jur. tom. 1. lib. 2. cap. 21. ex num. 4.
(d) Mariana in Hist. Hispan. Saaved. in idem Polit. ex pag. 175. & novissimè noster Salazarus.
(e) Marlian. in Th. Pol. cap. 29. & 30.

13 Quod non latuit Theodosium Magnum, qui parta victoria, de qua modo loquuti sumus, in morbum delapsus, cum filiis imperium distribueret, eos veram Pietatem colere hortabatur, constanter asseverans: Ea & Pacem conservari, bellum extinguere; hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Non secus atque Josue (f) etiam morti vicinus, suos, si in Dei Fide, & Religione perseverarent: Nullus (dicens) vobis resistere poterit, unus è vobis persequetur mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.

14 In quorum imitationem Rex Noster D. Philippus II. non minus Pius, quàm Prudens, ut recollit Vernulejus (g), jamjam moriturus, hanc vocem ultimam, verèque Christianam pronunciasset perhibetur: Unum est, quod me meritò reficit, & cujus sola contemplatione moriens oblector, quod in Catholica Fide, Majorumque Religione, quod in Catholica Ecclesia, quod in Summi Romani Pontificis obedientia morior, & conquiesco. Quæ vox similis est clausulæ testamenti Joannis Samocis, Poloniæ Maximi Cancellarii, quam meritò valdè laudat Joannes Woverius (h) Antverpiensis, & Ego omnium Catholicorum testamentis inseri cuperem, qui cum se in Fide & Ecclesia Catholica vixisse, morique, testatum facere vellet, sic adjecit: Illa nempe, illa, quæ non modo tot Regum, ac Principum, sed quod longè præclarior est, omnium Sanctorum communis Mater; & in cujus gremio mori felicior est, quàm ab initio nasci, cum non nasci satius sit, quàm in hac non mori.

15 His ergo monitis, & exemplis Principes animadvertant, quæ præmia Religiosos, & Christum sequentes, Christiane Crucem pro Sceptro habentes, in hoc, & in alio seculo maneat: & ex adverso, quot damna, quot miseria, qui ab hac orbita discedunt, incurrant. Nam dum contra Religionem Catholicam, hæreses, & errores sequuntur, aut tutantur, sibi inobsequentes subditos experiuntur; colluviem, & inundationem Regnis suis invehi vident, leges suas, & judicia contemni, ditiones suas turbari; & tumultus bellicos in se oriri.

16 Neque ullo modo aures præbeant iis, qui in materia Religionis aliquam eisdem continentiam, vel dissimulationem suadeant: nam cum hæc in aliis ferè omnibus humanis rebus crimine vacare non soleat, in his certè, quæ ad cultum Divinum, tranquillitatemque, & incolumitatem Reipublicæ pertinent, summum, & inadmissibile piaculum continet, & vel ipsis Regnis nocentissimum, quæ hoc medio pacari, vel conservari curatur. Cum Dei verbum deficere non possit, quo, Isaia (i) ore, nos admonet: Gentem, & Regnum, quod non servierit Deo, periturum, & quod gentes solitudine vastabuntur.

17 Ideoque procul amandari debet Bodinus (k), Waremundus (l), Vurmserus, & hæretici alii (m), qui passim suis scriptis docere, & vociferari non desinunt, diversitatem Religionum, & Conscientiarum, quam vocant, Libertatem, Græcè Autonomiam, in Regnis, & Rebus publicis conducibilem, & permixibilem esse. Quos contra, non minus piè, quàm eleganter, plures alii ex Catholicis declamant, & exclamant, præsertim Fabius Albergatus (n), Justus Lips. (o), se, dum alicubi contrarium dixit, excusans, Nicolaus Vernulejus, & Magister Marquez (p), Catholicam Fidem, & Sanctæ Ecclesiæ unitatem, & veritatem asserentes, multisque rationibus, & exemplis validè propugnantes.

18 Inter quæ digna notatu, relatuque sunt illa, quæ ex historiis D. Ludovici Galliarum Regis, Godofredi Lotharingii, & Bullionis commemorat Lipsius (q). Et vice omnium esse potest piissimum illud, & nobilissimum Caroli V. qui vel ipsis hæreticis, aliisque referentibus, apud Camillum Borrellum (r), cum sæpius in Germaniæ Conventibus super hac re habitis, de toleranda Autonomia rogatus fuisset, semper constanter respondit: Decrevi omnino omnia Regna mea, imperium, Potentatus, Amicos meos, corpus & sanguinem, vitamque & animam meam exponere, quam talem licentiam dare, vel pati, ut pravum hoc incaptum proserpat ulterius.

19 Et licet Andræas Knichen (s), & Martinus Magerus (t), de hac pace, quam ipsi Religiosam vocant, agentes, asserere videantur, Imperatorem Ferdinandum I. Caroli fratrem, hanc sibi tolerantiam formulam divinitus in mentem datam, crebris sermonibus ante obitum usurpasse. Ego tamen id credere nolo, cum Austriacum, Hispanumque sanguinem, sibi contrarium suggererent, habuerit, & ignorare non posset, indignum uno sensu, atque uno ritu Deum colere: qui sicut unus est, ita una Fides, & Religio esse debet.

20 Hocque præ oculis habuisse Sisebutum olim, & postea Ferdinandum & Elisabetham suos Progenitores, qui ob eandem causam Judæorum fecem, in suis Regnis non permisissent. Prout

H

(f) Josue 13. & 20.
(g) Vernul. in Apol. progen. Aust. cap. 17. pag. 298.
(h) Wover. in defensione Donarii Lipsiani, in fine.
(i) Isaia 50. 12.
(k) Rodin. lib. 3. de Repub. cap. 7.
(l) Warem. in tract. de fuder.
(m) Danæus lib. 3. Erb. Christ. cap. 7. Lips. in Polit. lib. 4. & alii apud Mager. de Advoc. arm. cap. 16. num. 593.
(n) Alberg. in Antibodino.

(o) Lips. lib. de una Relig.
(p) Marquez in gubern. Christ. lib. 2. pag. 171. & seqq. late Paramus de orig. Inq. lib. 2. tit. 3. cap. 7. & Ego 2. de Ind. Guber. lib. 3. cap. 26. num. 2.
(q) Lips. in monit. & exemp. lib. 1. cap. 2. num. 2.
(r) Borrell. de præst. Reg. Cath. cap. 42. num. 73.
(s) Knichen. de Sax. non prov. jur. cap. 2. num. 89.
(t) Mager. de Advoc. arm. dict. cap. 16.

nec Maurorum reliquias ultimis hisce temporibus Piissimus Rex noster Philippus III. spretis dicitur, & aliis utilitatibus, quas ex eorumdem toleratione consequantur, ut latius recoluntur. Auctores à Me (a) alibi diligenter congesti. Omnes sanè rectissimè cum ejusmodi causis Libertas (ut alias dixit D. Ambrosius (x) libertate perire solet; nihilque aliud sit Religiones plures habere, quàm nullam omninò Religionem habere.

21 Unde etiam Ethnicis hanc uniformitatem Religionis, vel primam, ac vetustissimam legem Imperii faciunt, ut ex Cicerone, & aliis (y) colligitur, & Mæcenas, quem refert Dion Cassius (z), hoc consilium Augusto dedit: *Deum semper, & ubique cole, ut moribus Patriis receptum est. Ad eundem cultum alios compelle, Peregrinarum verò Religionum Auctores odio & supplicio prosequere.*

22 Quod consilium, in vim præcepti, in nostra Hispania Regibus injunctum fuit in sexto Concilio Toletano, jam inde ab anno Christi 638. ubi decernitur, ut quisquis succedentium temporum Regni apicem sortiretur, non ante Regiam Sedem conscenderet, quàm inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur, nullum se, non Catholicum, permitturum in suo Regno deducere. Si verò postquam ad Regni gubernacula accessisset, hujus ipse temerator existeret promissi, esset anathema in conspectu Sempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni.

23 Quò & respiciens D. Leo (a) Papa, tantùm abesse ostendit à Regnorum quiete, & salute, hanc in Religione relaxationem, ut potius eandem omninò turbet, atque pessumdet. Prout in Germania, & aliis Provinciis, nostris (heu) calamitosis, peccaminosisque temporibus contingisse videmus, in quibus, ut graviter refert ac dolet Warservicius (b), dum de Religione certatum, Regio; dum de cælo, terra amissa est.

24 Nostri ergo Rodolphi exemplum Reges sequantur, illudque Optati Milevitani (c) in memoriam revocantes, sciant, *Et Religionem in Republica, & Republicam in Religione esse oportet.* Et hanc quidem Catholicam, solam, ac solidam, ut pluribus docet Laëtantius Firmianus (d), sic inquiens, & finiens: *Sola Catholica Ecclesia est, quæ verum cultum retinet: Hic est Fons Veritatis: Hoc est Domicilium Fidei; Hoc Templum Dei: quò si quis non intraverit, vel à quo si quis exiverit, à spe vitæ, ac salutis alienus est.*

25 Quod sanè nullo alio meliori modo consequi, firmisque retinere valebunt, quàm si Christi Cruci hæreant, & innitantur, illamque pro Sceptro sui culminis, ut noster Rodolphus dixit, & fecit, semper habeant, & revereantur. Constantinum Imperatorem sequuti, qui in memoriam illius auxiliariis, sibi coelitus (ut diximus) demonstratæ, eandem postea super suam Coronam apposuit, & militaribus vexillis, quæ *Labarà* dicta fuerunt, affingi mandavit, ut plures passim Auctores (e) testantur, eorum formam, & nominis causam, latissimè describentes.

26 Magnus quoque Theodosius bella initurus, nullum sibi ad hostium offensionem gladium, vel ad sui defensionem, scutum præstantius invenit, quàm si una in manu Crucem, in alia librum Evangeliorum portaret, propter quam Pietatem, & Religionem tot victorias promeruit, & quòd plus est, Divos Joannem & Philippum Apostolos sibi apparentes, atque ob eandem in omnibus dirigentes, eo modo ac forma, quæ ex veteri numismate colligi potest, quam, & totum hoc, ultra alios, recenset Eminentissimus Cardinalis Baronius (f), quem pro multis citare sufficit.

27 In quorum Magnorum Principum imitationem, alii subinde Reges, & Imperatores, tantum honoris, & reverentiæ Cruci tribuerunt, ut suas ipsi Coronas submitterent, multique eadem pro Sceptro, etiam in triumphis, uti legantur, ut nostrum Rodolphum fecisse diximus, & alii suis Capitibus, & Imperatricum frontibus superposuerunt, & in galeis, in clypeis, in diadematis, vestibus, purpulis, Imperialibus globis, pectoribus, monetis, pluribusque aliis modis portaverunt, seu insculpi fecerunt, de quibus late agunt Auctores (g), qui de ea scripserunt. Inter quos Jacobus Bossius ostendit, multis etiam ante Constantinum temporibus, in omnibus ferè Romanorum vexillis, & classibus, Crucis formam quodammodo adumbratam fuisse, & hinc haud mirandam esse eorumdem felicitatem, qua, licet causam ignorarent, tot mari, terraque victorias adepti fuerunt; atque orbem terrarum penè universum suo Imperio subegerunt.

28 Quamobrem, de impii Juliani Apostatæ iniquitate, qui labarum corruerat, Christi nomine, & Crucis imagine, quam Constantinus addiderat, sublata meritò queritur D. Gregorius Na-

(a) Ego 1. tom. de Ind. jur. lib. 2. cap. 17. ex num. 112. cap. 19. ex num. 92.

(x) D. Ambros. lib. 2. epist. 7. Ego 2. tom. lib. 1. cap. 4. num. 122. & 123.

(y) Cicer. 2. de legibus. Halicarn. lib. 2. Polib. lib. 6. Dion. lib. 52.

(z) D. Leo epist. 26. & 31. Warserv. in parad. pag. 9.

(c) Optat. Milev. relatus, & laudatus ab Anton. Fab. in Jurisprud. Papinian. pag.

(d) Laëtant. Firmian. in Cath. institut.

(e) Lipsius de Cruce, lib. 3. cap. 15. Bossius eod. tract. lib. 6. cap. 13. Gyal. Dialog. 25. Roa sign. locor. lib. 1. cap. 14. Nost. Dom. D. Laur. de Prado in notis ad Luitprand. & alii passim, & novissimè Hiping. de jure inisig. cap. 17. ex num. 351.

(f) Baron. ann. 394. num. 10.

(g) Lipsius de Cruce. Gretser. & Bossius eodem tract. Thom. Bozius de sign. Eccles. Beyerling. in Th. lit. C. ex pag. 621. Marq. in Gubern. Christ. pag. 180. & 181. Camerac. 3. tom. subces. pag. 269. 274. & 275.

Nazianzenus (h), sic inquiens: *Eoque audaciæ prorupit, ut adversus magnum vexillum illud præceps ferretur, quod solventorum laborum vim habet.*

29 Et ex adverso laudandus venit Jovinianus, qui eidem Apostatæ in Imperio successit, & Christianitatem renovavit, dum pro simbolo sumpsit, *Scopus vitæ meæ Christus, ut Nicephorus (i), & Socrates (k), referunt.* Et non minùs Convallus XLVII. Scotorum Rex, qui, ut Lesleus (l) refert, inter cetera suæ pietatis signa per illustra, ad amorem Christi Crucifixi suorum animis inserendum, ejus Crucem in arcibus, oppidisque collocandam, studiosè curavit, sibi que, quocumque iret, illam ex argento affabrè factam, præferri voluit. Cui & equum ascensurus, osculum suaviter imprimebat. Severo item edicto prohibuit, nequis eam humi, ita ut pedibus teri, conculcarivè posset, aut fingere, aut pingere auderet.

30 Quod ultimum, Civili quoque jure (m), & Regio nostro (n) Hispano stabilitum est. Primum verò illud, de Cruce ante se deferenda, solum in Romanis, & Metropolitanis Pontificibus mansit, & si antea, tam in nostra Hispania, quàm alibi, moris fuisset, Cruces ante Principes, & Imperatores deferre, & Sacros (quos vocabant) eorum in aliquas urbes adventus, Crucibus, & Reliquiis Sacris excipere, cum Clero processionaliter procedente, ut late Gretserus (o), & alii (p) prosequuntur, & Guntherus (q) satis insinuat, dum de susceptione Fridrici Imperatoris apud Heinenses agens, sic canit:

Suo cum Præsule Clerus,
Vestibus ornati nitidis, pretiosa ferentes
Signa Crucis.

31 Et expressius piissima, & lectu dignissima Sanctio (r) Regis Nostris Joannis hujus nominis I. ubi morem hunc deinceps aboleri, atque intercipi jubet, justius sanctiusque esse censens, Reges ipsos prius in Ecclesiam ad Crucem venerandam procedere, quàm ab eadem Cruce præiri. In cujus sola gloria juxta D. Pauli (s) consilium, Christiani Reges gloriari debent. Quod Marcus Antonius Muretus (t), præter alia de laude & triumpho Crucis elegantissimè decantata, sic extulit:

Gentes nulla quibus notitia est Dei,
Armis, Imperio, prole superbiant:
Nobis, quæ melior spiritus obtigit,
Sola est in Cruce gloria.

31 Cujus etiam eximiam venerationem ostendere volentes Imperatores Constantinopolitani, ut ex Curopalata (u), & aliis Novarinus (x) observat, semper atque in publicum procedebant, in dextra Crucem ferre consueverunt, in sinistra verò involucrium quoddam mantilli ligatum, quod Nos *Mortaja* vocamus. Probo hoc nexu Crucis in dextra, Regni verum, & proprium Sceptrum, (ut nostrum habet Emblema) verique Regis characterem ac notam significare volentes: Mantillis autem in sinistra, quòd cultor Crucis Imperator, rerum humanarum inconstantiam ob oculos habere debeat, humilemque animum induere, culminum instabilitatem mundanæque gloriæ vertiginem considerans, Crucem amans, Crucem ferens, sub Crucis vexillo militans, Christo Crucifixio vivens immortiensque.

32 Quod Gloriosus, & semper aequè Potentibus, ac Piis Hispaniæ nostræ Regibus pluribus suadere necessarium non est, cum tanta semper in obsequium Crucis Religione flagraverint ejusque imaginem à cælo demissam pro stemmate, & pretiosiori Auri flamma, quàm illa, de qua Galli tantopere gloriantur, jam inde ab antiquis temporibus, & ante Christum natum portare cœperint; & sæpius sub gloriosis ejusdem Crucis apparitionibus Pelagius Infans, Innicus Arista, Garsias Eximienus, Alfonsus Magnus, Alfonsus Castus, Alfonsus Lusitanus, Jacobus Aragonensis I. & præclarissimi Hispanorum exercituum Duces, insignes adversus Mauros, & alios infideles, variis temporibus, ac locis victorias consequuti fuerint.

33 In quibus omnibus sigillatim recensendis, non gravatè immorarer, nisi id jam diligentissimè præstitisset, & gravissimis testimoniis comprobasset Noster Didacus Valdesius (y), & post eum novissimus Jacobus Bossius (z), ubi Crucis, quæ Eximienio, & Aristæ apparuit, formam appingit. Qua, ut tandem cum Divo Ambrosio (a), & Justino (b) Martyre finiam, scinditur mare, terra colitur, cælum regitur, homines conservantur, & præcipuè Principatus ostenditur; Principumque in rectas actiones animus gubernatur, ut noster Ro-

H 2

(h) Nazianz. in orat. contra Julian. Apostat.

(i) Niceph. lib. 10. cap. 39.

(k) Socrat. lib. 3. cap. 22.

(l) Lesleus hist. Scot. lib. 4.

(m) L. univ. C. nemin. licere sig. Salar.

(n) L. 5. tit. 28. part. 7. l. 3. tit. 1. lib. 1. Recop.

(o) Gruter. de Cruce, lib. 2. cap. 31.

(p) Bejerl. in Th. lit. C. pag. 640.

(q) Gunth. in Ligurr. lib.

(r) L. 7. tit. 1. lib. 1. Recop.

(s) D. Paulus ad Galat. 6. Nos autem gloriari, &c.

(t) Muret. in Hymn. 5. Crucis.

(u) Curopal. de offic. mag. Ec. Constan. cap. 6. num. 36.

(x) Novarin. in elect. sacris, lib. 2. ex cap. 9. pag. 194.

(y) Vald. de dig. Reg. Hisp. cap. 15. ex num. 15. & cap. 16. ex num. 4.

(z) Bossius de Cruce, lib. 6. cap. 15. ex pag. 651.

(a) D. Ambros. de Cruce. Christi, serm. 56.

(b) Justin. in Apol. 2. pro Christian.

dolphus suo facto ac dicto nos docuit, & ex Isaaci typo super humerum ligna, quibus immolandum erat portantis, his elegantissimis verbis D. Augustinus exposuit: *Quod verò Isaac ipse sibi ad immolandum ligna detulit, & in hoc Christum Dominum figuravit, qui ad locum passionis Crucem suam ipse portavit. De quo Mysterio multo ante dictum fuerat per Propbetam, & erit inquit Principatus ejus super humerum ejus. Tunc enim Christus Principatum super humerum ejus habuit, quando Crucem suam admirabili humilitate portavit. Non incongruè Crux Christi significat Principatum; nam per ipsam & diabolus vincitur, & totus mundus ad Christi notitiam, vel gratiam revocatur.*

34 Quòd re ipsa impletum videmus, cum juxta D. Prosperi (c) Aquitanici observationem in libro de vocatione Gentium, quem aliqui eidem Augustino tribuunt: *Gratia Christi non fuerit contenta eosdem limites habere, quos Roma, cum multos jam populos Sceptro Crucis illa subdidit, quos armis suis ista non domuit, quæ tamen per Apostolici Sacerdotii Principatum, amplior facta est arce Religionis, quàm solio potestatis. Quod & iterum ipse Prosper (d) ultra plures alios, qui eandem considerationem faciunt, his carminibus repetit:*

*Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis honoris
Facta caput Mundi, quicquid non possidet armis,
Religione tenet.*

35 Sit ergo primum & præcipuum Regum documentum, & fundamentum Religionem colere, Crucem venerari, & in ipsa sola gloriari, hoc enim, quicquid heretici blaterent, eorum glorias, victoriasque non deprimit, sed sublimat, ut egregiis, & aureis planè verbis Divus Gregorius (e) admonuit Davidem Regem coram Domini Arca saltantem, exaltans, & hanc pietatem præ omnibus illius triumphis valdè commendans.

36 Quo loco relato doctè & piè, ad rem nostram, concludit Chilensis Episcopus (f): *Nil tam Regale, perinde ac Religiosum esse. Statim tamen prudentissimè admonens, ne Reges sibi blandiantur, quòd Christianam Fidem sequantur, atque defendant, vel etiam Christianissimorum, aut Catholicorum, Fideivè Defensorum, titulo gaudeant, si & ipsi Christianè non vivant, Fidemque, quàm profitentur, piis ac Christianis operibus, atque actionibus comitentur. Alioqui incident in reprehensionem, quam idem D. Gregorius (g) alio loco non minus eleganter subjungit, sic inquit: Sed esse quidam negligunt, quòd dici gloriantur: insequuntur moribus quòd credulitate venerantur. Quibus divino judicio sæpè contingit, ut per hoc, quòd nequiter vivunt, & illud perdant, quòd salubriter credunt, & in illis illud Davidicum (b) impleatur, Exinanite, exinanite Jerusalem usque ad fundamentum in ea, &c. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super Fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est, everso benè vivendi opere, etiam robur Fidei dissipasse.*

37 Cum quo loco mirè convenit ille alius D. Ambrosii (i), qui eodem exinanienti verbo usus, Sacerdotes admonet, ut suscepti muneris memores, nomen quòd habent, operibus impleant, & actione potius, quàm nomine demonstrarent, ut hoc modo: *Nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane, & crimen immane. Neque abludit Cassiodorus (k), dum in simili ait: Sumpsisti nomen ex meritis: Custodi ut semper lateris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita nimis absurdum est, portare nomen alienum, & aliud dici, quàm possit in moribus inventiri.*

38 Unde quòd in nostro Emblemate dicimus, Regum præstabilius Sceptrum Christi crucem esse, non solum de ea accipiendum est (ut aliud agens dixit Maximus (l) Tyrius) in qua passionis tempore Christus pependit; sed quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus cooptatur, & piæ vitæ propositum, secundum Evangelii (m) leges, tenet, & implet, in quo non solum Christi Crucem bajulare, sed ipsum Christum sequi de necessitate salutis jubemur. Et hæc verè est Crux, quæ à D. Damasceno (n) Clavis Paradisi vocatur, hæc infirmorum baculus, Pastorum virga, convertentium manu ductio, proficientium perfectio, anime solus & corporis, omnium malorum adversio, omnium bonorum datrix, cæcorum Dux, pauperum consolatio, arbor resurrectionis, lignum vitæ æternæ, antiquique illius draconis, cujus virus totum humanum sanguinem infecit, elusio, & expiatio. Ut ita cum Prudentio (o) insultare illi liceat:

*O tortuosè serpens.
Qui mille per Meandros.
Fraudesque flexuosas
Agitas quietà corda.*

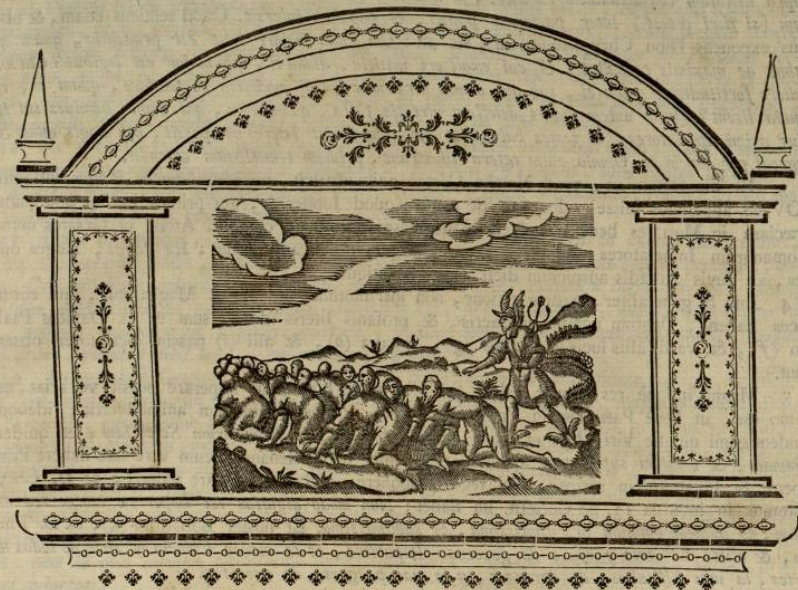
*Discede, Christus hic est,
Hic Christus est, liquesce.
Signum, quòd ipse nosti,
Dannat tuam cateroam.*

EM-

(c) D. Prosp. de vocat. Gent. lib. 2. cap. 16.
(d) Idem Prosp. lib. de ingratis. Leo Papa, Eucher. Just. Mart. Beda, Baron. & alii apud Me. 1. tom. lib. 1. cap. 14. ex num. 25. & lib. 2. cap. 21. ex num. 4.
(e) D. Greg. lib. 27. Moral. cap. 27.
(f) Episc. Chilens. Villarroel in lib. Jud. cap. 9. num. 12. pag. 324.
(g) D. Gregor. lib. 25. Moral. cap. 10.

(h) David Psalm. 136. 7.
(i) D. Ambros. in lib. de dignitat. Sacerd. cap. 3.
(k) Cassiod. lib. 8. epist. 18. optime Pelusiotà, lib. 4. epist. 34.
(l) Maxim. Tyr. in serm. de Martyr.
(m) Matth. 10. Luc. 14.
(n) Damasc. lib. 4. & Cass. Psalm. 4.
(o) Prudent. in Hym. de Cruce.

HOMINUM REGIMEN DEUS POSCIT.

*Quis Grex? Sunt homines: Pastor? Cyllenius almus.
Hic pastus Numen postulat, atque decet.
Qui regit, & pascit Mortales, Numinis instar
Se gerat; haud aliter, qui regat, aptus erit
Grex populus, Princeps Pastor, Sceptrumque bacillus.
Rex ergo pascat, dirigat, atque regat.*

COMMENTARIUS.

1 **N**ON sine causa Pietatis, Religionis, aliarumque Virtutum Satellitum in Regibus, ac Principibus requiri, in superioribus insinuavimus; cum munus quòd sustinent tale tantumque sit, ut vel Deos, vel Divinam quamdam indolem, ad perfectum sui implementum desiderare, prudens Antiquitas admonerit, Mercurium Populorum, Hominumque Pastorem faciens, ac colens, ut in præsentem Emblemate vides; cui & prudentiæ, atque eloquentiæ primatum deferebant, quemque alio nomine *Cyllenium* appellabant, à Cyllenio Arcadiæ monte, in quo Majam à Jove compressam, Mercurium peperisse fabulabantur, ut præter alios Virgilius (a) ostendit, dum ait:

*Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja,
Cyllenes, gelido conceptum vertice, fudit.*

2 Et hoc est, quòd Platonem (b) mythologicè scripsisse comperimus, cum dixit, fuisse tempus quoddam, quo homines à Diis regebantur, sicuti non pecudes ab hominibus, id est pastoribus, diriguntur. Quòd perinde fuit ac si diceret, eos qui regnorum gubernacula tenent, tan-

(a) Virgil. 8. Æneid.

(b) Plato lib. 6. de legib.

gregem meum, sed pascebant semetipsos, & gregem meum non pascebant. Et iterum (l). Ecce ego ipse super Pastores. Requiram gregem meum de manu illorum, & cessare faciam, ut ultra non pascant gregem meum; nec pascant amplius Pastores semetipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum; & non erit ultra eis in escam dicit Dominus. Et per Jeremiam (m): Vae Pastoribus qui disperdunt, & dilacerant gregem pascuae terrae. Ideo haec dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascent populum meum.

15 Extat & apud Herodotum (n) ejusdem cura nobile monumentum in Evenio quodam, qui cum in Apollonia custodiendis ovibus Soli sacris praepositus esset, suaque incuria pateretur sexaginta à lupis devorari, judicio civitatis damnatus, & oculis orbatus fuit. Ex qua historia symbolum formari posse tradit Causinus (o) ad indicandum, quanta debeat esse Christianorum Principum, Praelatorumque vigilantia, qui non modo lupos arcere, & oves alere debent. Sed etiam Senis Pastoris apud Aurelium Nemesianum (p) praepceptum audire:

Te quoque non pudeat cum serus ovilia vises,
Si qua jacebit ovis partu resoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis. Natosque tepenti
Ferre sinu tremulos, & nondum stare probatos.

16 Quò & respiciens Rex Noster Alphonsus (q) cognomento Sapiens, prudentissimè monet: Que debe el Principe guardar mas la pro comunal, que la suya misma, i que la riqueza de sus vasallos es como suya. Et D. Paulus (r), in se ipso veluti designans hoc veri Regis, & Pastoris officium, de quo loquimur, inquit: Ego autem libentissimè impendam, & impendam ipsa pro animabus vestris. Et Plutarchus (s) eandem Pastorum obligationem expendens, haec Sophoclis carmina de ipsis, & gregibus suis dici solere, scriptum reliquit:

Servimus his, qui jure nobis subjacent,
Ac nos gerendus sit his & tacentibus.

17 Quae similiter in Reges aptantur, quorum munus nihil aliud esse, quam honestam quamdam servitutem inferius trademus, imò & miseriam, secundum Corsetum (t), & Joannem de Terra-Rubea (u), propter labores, & indesinentem curam, quam pro Regni, & vasallorum utilitatibus subire debent, Erga quos se etiam non ut Dominum, aut Tyrannum, sed ut Patremfamilias se Regem habere debere, Aristoteles (x) monuit, dum inquit: Huc enim sunt omnia reducenda, ut iis, qui sub Imperio sunt, non Tyrannum, sed Patremfamilias agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Praefectus administrare, & moderatè vivere, nec quod nimium est sectari.

18 Qua etiam Patris similitudine in eandem rem usus est Seneca (y) graphicè, ut solet, boni Regis officium describens, & bonis parentibus comparans, qui objurgare liberos, nonnumquam blandè, nonnumquam minaciter solent, aliquando admonere etiam verberibus; sed tamen semper eorum salutem consulentes, suaque post illos ponentes: Quod efficit (inquit) ut Patris Patrie nomine potius quam vanis aliis titulis, quos ambitiosae Majestati concessimus, ipsi Principes gloriari debeant.

19 Et inde consuetudo inolevit, Reges, atque Imperatores hoc Patris nomine, non secus ac Pastoris, de quo agimus, decorandi, & Brissonius (z) ex Suetonio tradit, & probat, antiquo more Principes, ubi inaugurabantur, ita salutari solitos fuisse: Quod bonum faustumque sit Tibi & Nobis, Populus te in Patrem suum, & Patrie consulat. Unde modestiam Trajani celebrat Plinius, qui Senatam Patrem appellare solitus, se tantum laboris ministrum esse dicebat. Et Claudianus (a) Honorium sic monuit:

Tu civem, Patremque geras. Tu Consue cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant; sed publica vota.

Quem locum ita in versus Jambicos, non minus elegantes Henricus Stephanus (b) transtulit:

Sic gerito civem, patrem ut interim geras,
Et omnibus fac consulas, sed non tibi:
Te publica damna moveant, sed non tua.

20 Et Agasides apud Plutarcum (c), cuidam ab eo sciscitanti, quo pacto posset aliquis tuto imperare, nullo stipatus satellitio? Respondit, si sic imperet suis, quemadmodum pater imperat.

(l) Idem ibid. 10.
(m) Jerem. 23. 1.
(n) Herod. lib. 9.
(o) Causin. in Politt. lib. 4. cap. 35.
(p) Nemausian. Eglog. 5.
(q) L. 19. tit. 1. part. 2.
(r) D. Paul. 12. Corint. 15.
(s) Plutarc. in vita Agis & Cleomen. in princ.
(t) Corset. de potest. & excell. Reg. 13. & 75.

(a) Terra-Rub. contra rebell. fol. 16.
(x) Aristot. lib. 3. Polit.
(y) Senec. 1. de Clem. cap. 14. latissimè Petil. lib. 1. cap. 22. & seqq.
(z) Brisson. de formul. pag. 252. & seqq. Petil. de Princ. mun. pag. 23.
(a) Claud. in 4. Cons. Honorii.
(b) Henric. Stephan. in Mar. monit. princ. carmin. 2.
(c) Plut. in Apophth. Ribadeneira de Princ. lib. 2. cap. 19.

perat liberis. Quod dictum celebrans, & illustrans idem Plutarchus: Nemo (inquit) plura dixit unquam minore compendio, & late in eo comprobando versatur:

21 Et utrumque munus, sive utramque appellationem Pastoris, & Patris comprehendens Camerarius (d) in suis Emblematicis, sic habet:

Rex Bonus est Pastor populi, Tutorque, Paterque,
Nec sua, sed populi commoda sola cupit.

22 Et concinit Achilles Bochius (e), Magistri etiam navis, & Medici Principibus convenire his ostendens carminibus:

Cursus Secundus ut Magistro navium,
Medico salus: Summo Duci victoria,
Ita Moderatori inclyto Reipublicae
Primum omnium beata vita civium est
Proposita: ut opibus firma semper, copiis
Praedives, ampla gloria virtuteque
Honestas sit: Namque hujus operis ter maximi
Inter homines, atque optimi, effector qui erit,
Hic ille erit Pastor Bonus, similis Deo,
Quo nemo non referre debet omnia.

23 Cum quo Emblemate consonat aliud Battilii (f) Labæi, sed ad nostri illustrationem praedicta tetigisse sufficiat, & praclarum illud Senecæ (g) monumentum pro coronide addere, Adverte Princeps Republicam non esse tuam, sed te Reipublicae, quo etiam (ut Tacitus (h) inquit) Imperator Claudius Mithridatem instruxit: Ut non dominationem & servus, sed Rectorem & civis cogitaret.

24 Etenim secundum doctrinam Aristotelis (i), Ut gubernatio Patrisfamilias est Regia quaedam potestas domi: ita Regia potestas est civitatis, & gentis unius, aut plurium, quasi domestica quaedam gubernatio.

25 Quod sentiens etiam Themistius (k), postquam Imperatorem Valentem admonuit, non minus pulchram suam virgam esse debere, quam hanc nostri Mercurii auream ab Homero decantatam. Ita concludit, Ob id meritò Persæ Cyrum, Patrem: Cambysen, Dominum: Darium, Cauponem nominabant. Facit vero Patrem civium Justitia, Dominum: Cauponem avaritia. Sola autem Divina est Patris appellatio. Nam hominum Parentem etiam Joven Poetae nominarunt, ex duabus reliquis, illa ferarum, haec mancipiorum est propria. Atque is demum proculdubio magnus ille Princeps est, cujus non claudicans, aut manca, sed integra est, atque absoluta pulchritudo.

26 Ut vel hinc Reges, ac Principes discere possint, quam longè à Numinibus, & Nominibus sui muneris errent, si cum subditis suis Dii sint, vel esse debeant, ipsorum incolumitatem in calamitatem convertant: cum Medici, insidias struant, & salutis loco venena propinent: Pastores, in lupos degenerent, commissumque sibi gregem exorient, perdant, aut maectent. Patres, hostes agant, & pro pane, & ovo (ut D. Lucas (l) inquit) nihil nisi Scorpionem suis porrigant filiis.

27 Etenim, ut Cassiodoro (m) finiam: Detestabilis est quidem omnis injuria, & quicquid contra leges admittitur, justa execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopinata deceptio. Quod etiam Rex noster Alfonsus (n), sic vertisse, vel advertisse videtur: E por esto digeron los Sabios Antiguos, que en el Mundo no habia mayor pestilencia, que recibir ome daño de aquel en que se fia. Quae lex similes habet alias (o), quae inde horrent injurias nasci, unde jura nascuntur, & cum eis consonans Concilium Tridentinum (p), maxime nefarium esse inquit, ut inde injuria nascantur, unde jura desiderantur; & Innocentius III. (q) id quod ad defensionis inventum esse subsidium, ad depressionis dispendium retorqueri non debere. Quod his quoque verbis valdè in rem nostram tendentibus, protulit Cassiodorus (r): Defensorem te itaque nostra constituit auctoritas, ut nihil venale, nihil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Et vetus lex duodecim Tabularum ostendebat, per quam Patronus, Clienti fraudem faciens, sacer, & ignominiosus efficiebatur, ut Ego, post alios (s), alibi pluribus trado, & Virgilius (t) insinuasse videtur, dum dixit graves in inferno penas pati eos, quibus.

Pulsatusve Parens, & fraus inexta clienti.

(d) Camerar. Emblema. 44. cent. 2.
(e) Boch. symb. 4. pag. 13.
(f) Battil. Emblema. 119.
(g) Senec. 1. de Clem.
(h) Tacit. 12. Annal.
(i) Arist. 3. Pol. cap. 11.
(k) Themist. orat. 5.
(l) Luc. 11. 12.
(m) Cassiod. lib. 4. epist. 27.
(n) L. 3. tit. 19. part. 2.

(o) L. meminervint, C. unde vi, l. 1. in fin. C. de his qui ven. l. 16. C. de testam. cum aliis.
(p) Trident. sess. 24. de reform. matr. cap. 9.
(q) Innocent. III. in cap. pan. de panis.
(r) Cassiod. lib. 7. variar. epist. 11.
(s) Ego post Gall. Borrellum, & alios plura ad hoc propositum congerens in Meo 2. tom. de Indiar. gubernat. lib. 2. cap. 24. num. 68. & seqq.
(t) Virgil. Aeneid. 6.